

Ханс Кристиан Андерсен
Медният глиган

Ханс Кристиан Андерсен

Медният глиган

През град Флоренция, недалеч от “Пиаца дел грандука”, преминава малка уличка, наричана, струва ми се, “Порта роса”. На нея, пред нещо като пазар за зеленчуци, стои майсторски изработен меден глиган. Студена бистра вода шурти от устата на животното, което от старост е станало зеленикаво-черно. Само зурлата му блести, като че ли е била излъскана. Нея наистина я лъскат стотиците деца и бедняци, които я обгръщат с ръце и допират устните си до муцуната на глигана, за да пият вода. Забележителна картина представлява красивото изваяно животно в прегръдките на някое хубаво полуголо хлапе, докоснало със свежите си устни неговата зурла.

Всеки гост на Флоренция ще намери мястото. Трябва само да попита за медния глиган първия срещнат просяк.

Беше късна зимна вечер. Планините бяха покрити със сняг, но луната грееше, а в Италия нейната светлина прави нощта светла като мрачен зимен ден на север. Лунната светлина тук е даже по-добра, защото въздухът сияе и възвисява човека, докато мразовитият сив зимен ден на север ни притиска към земята, към студената, влажна земя, която един ден ще тегне върху ковчезите ни.

В градината пред замъка на херцога, под покрив от пинии, където и през зимата цъфтят хиляди рози, беше седяло цял ден малко, дрипаво момче. То можеше да е символ на Италия – красиво, усмихнато и въпреки това толкова страдащо. Детето бе гладно и жадно. Никой не му даде и петаче и когато се смрачи и трябваше да затварят градината, пазачът го изпъди навън. То остана дълго на моста над река Арно, мечтаеше и гледаше звездите, блещукащи във водата между него и великолепния мраморен мост.

Момчето се отправи към медния глиган, коленичи пред него, склочи ръце около шията му, доближи малката си уста до блестящата му муцуна и пи до насита от студената вода. Наблизо бяха захвърлени няколко листа от салата и няколко кестена. Те му послужиха за вечеря. Улицата бе пуста, то беше съвсем само. Детето седна върху гърба на медния глиган и се приведе напред, така че малката му къдрава главичка полегна до главата на животното. Преди още да разбере, то вече спеше.

В полунощ глиганът се размърда. Момчето чу съвсем ясно думите му:

– Дръж се здраво, малко момченце, защото сега ще препусна!

И металното животно се впусна в бяг с момчето на гърба си. Беше странно препускане. Първо пристигнаха на “Пиаца дел грандука” и железният кон, който носеше на гърба си статуята на херцога, изцвили високо. Пъстрите гербове върху старата сграда на кметството засияха, като че през тях преминаваше светлина. Давид на Микеланджело размаха прашката си. Надигаше се странен живот! Металните групи фигури, изобразяващи Персей и похищението на сабинянките, оживяха. От тях се изтръгна смъртен вик и се понесе над великолепния пуст площад.

Глиганът спря на “Палацо дегли Уфици” под аркадата, където се събират благородниците по време на карнавалните празници.

– Дръж се здраво! – каза животното. – Дръж се, защото сега ще се изкачим по стълбата!

Малкият не изрече нито дума. Той бе едновременно и уплашен, и щастлив. Влязоха в дълга галерия, която му беше добре позната. Бе идвал тук и преди. Стените бяха украсени с картини, статуите и бюстовете бяха осветени от силна светлина, като че беше ден. Най-хубавото се откри, когато вратата към една от страничните стаи се отвори. Малкият помнеше тази красота, но през тази нощ всичко сияеше в най-великолепния си блясък.

В страничната стая стоеше гола прекрасна жена. Тя бе толкова красива, колкото можеше да я създаде само природата и най-великият ваятел на мрамора. Тя движеше хубавите си крайници, в краката ѝ подскачаха делфини, а от очите ѝ струеше безсмъртие. Светът я познава под името “Венера Медичи”. От двете ѝ страни се издигаха мраморни статуи на прекрасни мъже. Единият, наречен “Точиларят”, точеше меч си. “Борещите се гладиатори” представляваха втората група. Мечът съскаше, бойците се сражаваха за богинята на красотата.

Момчето бе заслепено от всички този блясък. Стените искряха в най-различни цветове, всичко по тях живееше и се движеше. Изображението на Венера, на земната Венера, видяна от Тициан пишна и пламенна, бе удвоено. И на двете картини красивите неприкрити тела на прекрасните жени се протягаха на меки възглавници, гърдите им се повдигаха, а главите им се накланяха така, че буйните къдрици падаха върху заоблените рамене, докато тъмните очи изричаха изгарящи мисли. Нито едно от изображенията не се осмеляваше обаче да излезе извън рамката. Самата богиня на красотата, гладиаторите и ковачът оставаха по местата си, защото ги възпираше сиянието, което излъчваха Мадоната, Иисус и Йоан. Изображенията на светците бяха престанали да бъдат вече изображения, а се бяха превърнали в самите светци.

Какво великолепие и красота преживя малкият в залите. Той можа да види всичко. Медният глиган се движеше съвсем бавно из целия този разкош. Една гледка се сменяше с друга. Само една картина се запечата в паметта на момчето, и то най-вече заради веселите, щастливи деца, които бяха изобразени на нея. Веднъж то вече ги беше поздравило в светлината на деня.

Сигурно много биха отминали тази картина, но тя съхранява цяло поетично съкровище. На нея се вижда Христос, който слиза в подземния свят, но около него не виждаме измъчвани грешници, не, там са езичниците. Тази картина е нарисувана от флорентинеца Аньоло Бронзино. Най-прекрасното в нея е начинът, по който е изобразена детската убеденост, че ще отидат на небето. Две малки дечица вече стоят прегърнати, един дребосък подава ръката си на друг по-долу и сочи себе си, като че иска да каже: “Аз ще отида на небето!” Всички възрастни стоят наоколо объркани, изпълнени с надежда, или се покланят със страхопочитание, молейки се на Бог Иисус.

Тази картина момчето съзерцава по-дълго от останалите. Медният глиган тихо си почиваше пред нея. Чу се приглушена въздишка. От картината ли идваше тя или от гърдите на животното? Момчето протегна ръка към усмихващите се деца. В този момент глиганът отново се впусна в бяг с детето на гърба и излезе през отвореното

преддверие.

– Благодаря ти, Бог да те благослови, прекрасно животно! – рече малкото момче и потупа глигана, който затрополи с него надолу по стълбите.

– Аз ти благодаря! Нека Бог теб да благослови! – отвърна медният глиган. – Аз ти помогнах, но и ти помогна на мен, защото аз се сдобивам със сили, за да мога да тичам, само ако на гърба ми има невинно дете. Виж! Осмелявам се дори да застана в светлината пред картината на Мадоната. Мога да те занеса навсякъде, само не вътре в черквата. Но когато застана пред нея заедно с теб, мога да надникна през отворената врата! Само не слизай от гърба ми! Направиш ли го, ще стана отново бездиханен, какъвто ме виждаш през деня на улица “Порта роса”!

– Ще остана с теб, мое благословено животно! – обеща малкият и животното препусна бързо като вятъра по улиците на Флоренция чак до площада пред черквата “Санта Кроче”.

Голямата двойна врата се открехна. Светлината от свещите на олтара преминаваше през черквата и осветяваше пустия площад навън.

Особено сияние излъчваше един надгробен камък в дясното крило. Хиляди трепкащи звездички се събраха около него като ореол. Гробът бе украсен с гербов знак: на син фон бе изобразена червена стълба, която искреше като огън. Това бе гробът на Галилей. Надгробната плоча бе проста, но червената стълба на син фон бе гербов знак с дълбок смисъл. Това бе самата стълба на изкуството, защото по нея човек можеше да се изкачва винаги само нагоре по нажежените стъпала към небето, където отиват всички пророци както пророкът Илия.

В дясното крило на черквата всяка статуя върху богатите саркофази сякаш бе оживяла. Тук беше Микеланджело, там – Данте с лавров венец на главата.

Алфиери, Макиавели... Един до друг тук спяха вечния си сън тези велики мъже, гордостта на Италия.

Това бе великолепна черква, много по-красива от мраморната катедрала на Флоренция, макар и не така голяма като нея.

Мраморните одежди, като че ли се движеха, огромните фигури вдигаха глави и сезираха в нощта. Сред песни и музика те гледаха нагоре към пъстрия сияен олтар, където момчета в бели дрехи размахваха златни кадилници. Силното благоухание струеше от черквата навън към открития площад.

Момчето простря ръце към блясъка на свещите и медният глиган мигом потегли отново. То трябваше да се притисне здраво към животното, вятърът свиреше в ушите му. Чу как изскърцаха пантите на затварящата се черковна порта, но в същия момент усети как съзнанието му го напуска. Испита смразяващ студ и се събуди.

Утрото бе настъпило. Детето почти се беше смъкнало от гърба на медния глиган, който стоеше както винаги на улица “Порта роса”.

Страх и ужас изпълниха момчето при мисълта за тази, която то наричаше майка. Тя го беше изпратила вчера да намери отнякъде пари. Пари то нямаше. Беше гладно и жадно. Прегърна още веднъж медния глиган, целуна го по зурлата, кимна му и тръгна към една от най-тесните улички. Тя беше толкова тясна, че по нея можеше да мине само едно магаре с добре подреден товар. Една голяма обкована с желязо врата беше полуоткрехната. Детето се изкачи по една каменна стълба с нечисти стени и с гладко въже вместо парапет. Влезе в отворена галерия, цялата

накичена с парцали. Оттук една стълба водеше към двора, откъдето дълги метални въжета тръгваха от кладенеца към всички етажи на къщата. Едно до друго във въздуха се люлееха ведра, а в същото време макарата скърцаше и водата се разплискваше из двора. Момчето се качи отново по една разрушена каменна стълба. Двама матроси руснаци слизаха надолу, развеселени от нощните си забавления, и за малко щяха да съборят горкото дете. Следваше ги не младо, но яко женско същество със здрава черна коса.

– Какво си донесъл? – попита тя момчето.

– Не се ядосвай! – помоли го. – Нищо не получих, съвсем нищичко!

То сграбчи майчината рокля, сякаш искаше да я целуне. Влязоха в стаичка, която няма да описваме. Трябва да се спомене само, че в нея имаше мангал с жарави, наречен *marito*. Жената го взе в ръце, стопли пръстите си и блъсна момчето с лакът.

– Разбира се, че имаш пари! – рече тя.

Детето заплака, а тя го удари с ръжена. Той зариди високо.

– Ще млъкнеш ли или ще разцепя вреццата ти глава! – заплаши тя и замахна с мангала, който държеше.

Момчето се хвърли с вик на земята. В този миг влезе съседката, която също носеше своя *marito*.

– Феличита! Какво правиш с детето?

– Детето си е мое! – отвърна Феличита. – Ако реша, мога да го убия, а и теб заедно с него, Джанина!

И тя замахна с мангала. В защита другата вдигна своя. Двете гърнета се удариха и из стаята се разхвърчаха строшени парчета, жар и пепел. Момчето обаче вече бягаше навън, през двора, далече от къщата. Бедното дете тича толкова дълго, че накрая не можеше да си поеме дъх. Спря при черквата “Санта Кроче”, черквата, чиито врати се отвориха снощи за него. То влезе вътре. Всичко сияеше. Момчето коленичи до първия гроб вдясно, гроба на Микеланджело. Скоро то се разхлипа високо. Хора влизаха и излизаха, службата свърши, никого не го беше грижа за момчето. Само един позастарял господин се спря, погледна детето и след това отмина като всички останали.

Глад и жажда измъчваха малчугана. Той бе съвсем изнемогнал и болен. Пропълзля в пролуката между стената и мраморния паметник и заспа. На смрачаване се събуди. Някой го разтърсваше. Момчето отвори очи – същият стар господин стоеше пред него.

– Болен ли си? Къде живееш? Тук ли прекара целия ден? – бяха някои от многото въпроси, които старецът му зададе.

Детето отговори тихо и старият човек го взе със себе си в малка къща в една от уличките наблизо. Влязоха в работилница за ръкавици. Жената на стареца още шиеше усърдно. Малка бяла болонка, подстригана толкова ниско, че се виждаше розовата ѝ кожа, рипна на масата и скочи пред момчето.

– Невинните души се познават – рече жената и помилва кучето и детето.

Малчуганът можа да се нахрани и напие при добрите хора и те му разрешиха да пренощува у тях. Чичо Джузепе искаше да разговаря на следващия ден с майката на момчето. Дадох му малко, бедно легло, но то се стори кралска постеля на детето, което често трябваше да спи на твърд каменен под. То спа чудесно и сънува

пищните картини и медния глиган.

На сутринта чичо Джузепе се приготви да излиза и бедното дете не се зарадва на това. То знаеше, че целта на излизането е да го заведат при майка му. То заплака и целуна малкото весело кученце, а жената кимна на двамата.

Каква новина донесе чичо Джузепе? – Той дълго разговаря с жена си, а тя кимаше и галеше момчето.

– Той е прекрасно дете! – каза тя. – Ще стане чудесен майстор на ръкавици, също като теб! А какви пръсти има! Толкова фини и гъвкави! Мадоната е предопределила да стане майстор на ръкавици!

Така момчето остана в къщата, а жената го учеше да шие. То се хранеше добре, спеше добре, оживи се и започна да дразни Белисима. Така се казваше малкото кученце. Жената се заканваше с пръст, караше се и се сърдеше. Това бодваше момчето в сърцето. То седеше замислено в стаичката си с изглед към улицата. В нея сушаха кожа. На прозорците бяха сложени дебели железни решетки. Детето все се сещаше за медния глиган. Изведнъж то чу навън тропане. Това сигурно бе глиганът! То се хвърли към прозореца, но не видя нищо, улицата беше пуста.

– Помогни на синьора да занесе кутията с боите си! – заръча сутринта госпожата на момчето, щом край тях мина младият им съсед, художникът.

Художникът я мъknеше сам заедно с едно голямо навито платно. Детето взе кутията и последва художника. Те поеха към галерията, качиха се по същата стълба, която беше добре позната на малчугана от онази нощ, когато язди медния глиган. Той разпозна статуи и картини, прекрасната мраморна Венера и онези, които оживяваха в цветове. Той видя отново Божията майка, Иисус и Йоан.

Сега те спряха пред картината на Бронзино, където Христос слиза в подземния свят, а децата наоколо му се усмихват в сладко предусещане на небесното блаженство. Бедното дете също се усмихна, защото тук бе неговият рай.

– Отивай си вече вкъщи! – рече му художникът, защото момчето бе стояло толкова дълго пред картината, че той вече бе успял да отвори статива си.

– Може ли да ви погледам как рисувате? – попита то. – Може ли да видя как ще пренесете картината на белия плат?

– Сега няма да рисувам с бои! – отговори мъжът и взе парче въглен.

Ръката се движеше бързо. Окоето измерваше голямата картина. И независимо че нанесе само една тънка линия, Христос се появи като на цветната картина.

– Хайде върви си, де! – повтори художникът и момчето послушно пое към къщи, седна до масата и... започна да се учи да шие ръкавици.

Мислите му обаче през целия ден бяха в картинната галерия. Затова то често убождаше пръстите си, работеше несръчно, но изобщо не закачаше Белисима.

Когато с настъпването на вечерта уличната врата още стоеше отворена, то се измъкна навън. Беше студено, но звездите грееха, беше толкова красиво и ясно.

Детето тръгна по притихналите вече улици и скоро застана пред медния глиган. То се наведе над него, целуна излъсканата му муцуна и го възседна.

– Благословено животно! – рече то. – Колко ми липсваше! Хайде да пояздим тази нощ!

Медният глиган не се помръдна, а от устата му продължаваше да се лее живителната течност. Малкият седеше отгоре му като истински рицар. Внезапно някой подръпна дрехата на момчето. То погледна встрани и видя Белисима,

малката остригана до голо Белисима. Кучето бе избягало заедно с него от къщи, без малчуганът да забележи. Белисима лаеше, като че искаше да каже:

– Виж ме, и аз съм тук! Защо седиш там?

Никой бълващ огън дракон не би изплашил момчето повече от появата на малкото кученце на това място. Какво щеше да се случи с Белисима, излязла на улицата, без да е облечена, както казваше старата майка. През зимата кучето никога не излизаше, преди да бъде увито в малка овча кожа, специално скроена и ушита за него. Кожата се връзваше около шията с червена панделка, на която бе закачено звънче, а също така и под корема. Кученцето приличаше на малко козле, когато през зимата му се позволяваше да се поразходи в тази премяна навън със синьора. Белисима беше сега заедно с момчето и не беше облечена. Какво щеше да се случи? Всичките фантазии на детето изчезнаха. То целуна медния глиган и взе Белисима в ръце. Кученцето трепереше от студ и момчето затича с всички сили.

– С какво бягаш? – извикаха двама жандарми.

Белисима ги залая.

– Откъде открадна хубавото кученце? – заразпитваха го те и му отнеха животинката.

– О, моля ви, върнете ми я! – захлипа момчето.

– Ако не си я откраднал, ще кажеш у дома, че могат да си получат кучето в участъка.

Те назоваха мястото и отнесоха Белисима.

Детето бе в незавидно положение. Не знаеше дали да скочи в Арно или веднага да се върне у дома и всичко да си признае. Мислеше, че със сигурност ще го пребият.

– Нека ме пребият! Искam да умра! Така ще отида при Иисус и Мадоната!

То се запъти към къщи, за да бъде пребито.

Вратата бе заключена, а малчуганът не стигаше до чукчето. На улицата нямаше жив човек, но наблизко се търкаляше един камък. С него момчето заудря по вратата.

– Кой е? – извикаха отвътре.

– Аз съм! – отвърна им то. – Белисима изчезна! Отворете ми и ме пребийте!

Настана паника. Господжата се изплаши особено много за Белисима. Тя мигом погледна към стената, където окачваха дрехата на кучето. Малката овча кожа беше на мястото си.

– Белисима е в участъка! – крещеше тя. – Ах ти, лошо дете! Как успя да я изведеш навън? Тя ще умре от студ! Чувствителната животинка при грубите войници!

Старецът веднага тръгна за участъка. Жена му се вайкаше, момчето плачеше.

Събраха се всички обитатели на къщата, включително и художникът. Той взе детето на коленете си и го заразпитва. Лека полека той чу цялата история за медния глиган и за галерията. Не можеше да се разбере всичко. Художникът утешаваше малкия, кротко говореше със старицата, но тя не се успокои, докато мъжът не се върна с Белисима, прекарала вечерта сред войниците. Настана радост. Художникът помилва горкото момче и му подари куп картинки.

Това бяха прекрасни картинки – с нарисувани смешни глави! Но най-хубава от всички беше една картинка със самия меден глиган – съвсем като жив! О, нищо не можеше да бъде по-прекрасно! Той беше изобразен на листа само с няколко щриха и можеше да се различи даже и къщата зад него.

– Ако можеш да рисуваш, ще успееш да приютиш целия свят при себе си! На другия ден в първия миг, когато остана необезпокояван, малкият грабна молива и опита да повтори рисунката с медния глиган на гърба на една от останалите рисунки. И успя! Животното се получи малко разкривено и неравно, с един по-дебел и един по-тънък крак, но всичко това беше разбираемо. Момчето тържествуваше! То забеляза, че моливът не иска да рисува точно така, както трябваше, но на следния ден още един глиган се беше изправил до първия. И той бе сто пъти по-хубав. Третият се получи толкова добре, че всички го разпознаха. Затова пък с шиенето на ръкавици нещата вървяха зле. Доставките за града се изпълняваха бавно. Медният глиган бе научил момчето, че всички картини могат да се пресъздадат на лист хартия и че град Флоренция е цяла книжка с картинки, стига да искаш да я разлистиш. На “Пиаца дела Тринита” стои тънка колона, а отгоре е богинята на правосъдието със завързани очи и везни в ръка. Скоро тя вече стоеше на лист хартия, нарисувана от малкото чираче на майстора на ръкавици. Колекцията от картини растеше, но всички те изобразяваха само неодушевени предмети. Един ден Белисима изскочи пред момчето.

– Стой мирна! – каза то. – Сега ще станеш красива и ще влезеш в картините ми! Белисима обаче не искаше да мирува, затова трябваше да я завърже. Главата и опашката ѝ бяха завързани, но тя така лаеше и подскачаше, че възелът трябваше да се затегне. В този момент влезе госпожата.

– Ах ти, грешно момче! Горкото животно!

Това беше всичко, което успя да изрече. После заблъска момчето, зарита го и изпъди от къщата си тази неблагодарна отрепка, това грешно дете. Разплакана, тя зацелува малката си полуудушена Белисима.

В същия миг художникът се качваше по стълбите и... Тук нашата история взима друг обрат.

През 1834 година във Флоренция имаше изложба в художествената академия. Две картини, поставени една до друга, привличаха най-много посетители. На по-малката от тях бе изобразено малко весело момче, което рисуваше. За модел му служеше беличко ниско остригано пале, което обаче не искаше да стои мирно, затова бе завързано за главата и опашката с моряшка връв. Картината излъчваше жизненост и беше толкова правдива, че покоряваше всекиго. Говореше се, че художникът е млад флорентинец, който като дете бил намерен на улицата и бил отгледан от стар майстор на ръкавици. Бил се научил да рисува сам. Един прочут художник открил таланта му, когато момчето щяло да бъде прогонено задето било завързало малкото пале, любимец на госпожата, и го карало да му позира.

Чиракът на майстора на ръкавици бе станал велик художник. Това личеше от тази картина, а още по-ясно показваше това по-голямата до нея. На нея имаше една единствена фигура – дрипаво, красиво момче, заспало на улицата. То беше склонило главата си до медния глиган на улица “Порта роса”. Всички посетители познаваха мястото. Ръцете на детето бяха отпуснати върху главата на глигана. Малкият спеше така блажено! Лампата до картината на Мадоната хвърляше ярка светлина върху прекрасното бледо детско лице. Картината бе великолепна. Ограждаше я голяма златна рамка, а в единия ъгъл бе закачен лавров венец.

Между зелените листа на венеца обаче се виеше черна лента, черен траурен креп се спускаше надолу. Младият художник бе умрял преди няколко дни.